

La nekredebla aventuro de la misio Moresten'

aŭ kiel oni evitis mondmiliton en 1914

ukronia novelo de
Éric Bernard Coffinet

«Alproksimiĝas la tago, kiam ĉiuj popoloj de la mondo adoptos universalan lingvon kaj komunan skribon. Kiam tio estos realigita, ĉiu ajn vojaĝanto, en kiu ajn urbo li haltos, sentos sin hejme. Tio estas deviga kaj nepre esenca. Ĉiu homo dotita per intuicio kaj komprenpovo ŝuldas realigi per agoj tion, kio estas skribita. Tiu vere estas homo, kiu hodiaŭ dediĉas sin al la servo al la tuta homaro. (...) Ne gloru sin tiu, kiu amas sian propran landon, sed tiu, kiu amas la tutan homaron. La Tero estas nur unu lando, kaj ĉiuj homoj ĝiaj civitanoj.» (*Bahá'u'lláh 1817-1892*)

La nekredebla aventuro de la misio Moresten'

Eldono de Flandra Esperanto-Ligo

Tiu ĉi bitlibro estas proveldono kun nur tri ĉapitroj. Ĝi rajtas esti kopiata kaj distribuata senkoste, kondiĉe ke la enhavo ne est adaptita. La kompleta verko estas akirebla de www.retbutiko.be, butiko@fel.esperanto.be.

La nekredebla aventuro de la misio Moresten'

***aŭ
kiel oni evitis mondmiliton en
1914***

Romano de Éric Bernard Coffinet.

Mi dediĉas ĉi tiun verkon al niaj gloraj antaŭuloj kaj fervoraj esperantistoj, kiuj falis kun fido kaj honoro sur la batalkampoj aŭ sub la batoj de totalismoj. Kaj por ke niaj posteuloj ekkonsciu pri la graveco de internacia lingvo aldone al la gepatraj lingvoj.

Mi aparte dankas mian patrinon kaj sinjoron *Germain Pirlot*, kiuj afable konsentis relegi mian tekston, sinjoron *Lode Van de Velde*, sen kies helpo mia romano ne estus eldonita, kaj ankaŭ sinjoron *Robert Llorens*, kiu sindoneme instruis al mi Esperanton.

Enkonduko

La jenon oni povas legi en la „Almanako de malriĉa Rikardo” (*Poor Richard's Almanack*) eldonita de Benjameno Franklen':

«Pro najlo, la hufofero estis perdita.
Pro la hufofero, la ĉevalo estis perdita.
Pro la ĉevalo, la rajdanto estis perdita.
Pro la rajdanto, la mesaĝo estis perdita.
Pro la mesaĝo, la batalo estis perdita.
Pro la batalo, la milito estis perdita.
Pro la milito, la libereco estis perdita.
Ĉio tio nur pro simpla najlo!»

La kuglo, kiun pafis Gabrielo Princip' kaj kiu mortigis la ĉefdukon de Aŭstrio Francisko-Ferdinando en Sarajevo je la 28a de junio 1914, estis tia malbenita metalero, kiu ekfunkciigis inferan mekanismon, el kiu rezultis la unua mondmilito kaj la dekadenco de Eŭropo. Kiel estus evoluinta nia mondo, se tiu kuglo ne trafis sian celon?

„La nekredebla aventuro de la misio Moresten'” estas ukronia romano alude al la lasta kaj sesdek-oka romano de la serio titolita la „Eksterordinaraj vojaĝoj” (*Voyages extraordinaires*), kiun verkis la franca mondfama romanisto Julio Vern'. Nelonge antaŭ sia morto en 1905, li estis verkanta projekton de romano titolita „Esplorvojaĝo” (*Voyage d'études*), en kiu Esperanto ludus centran rolon. Surbaze de tiuj notoj kaj sub la nomo de sia patro, Miĥaelo Vern' publikigis en 1919 romanon titolitan „La mirinda aventuro de la misio Barsak'” (*L'Étonnante aventure de la mission Barsac*), en kiu ne plu temis pri Esperanto.

Instigite de nostalgio al mondo tia, kia ĝi estus fariĝinta sen la apokalipso de la unua mondmilito, mi aŭdacis ekkapti mian skribilon por verki tiun trioblan omaĝon. Unue al Julio Vern', kies mondo ravis kaj formis mian junaĝon. Sekve al Ludoviko Lazaro Zamenhof', kiu elpensis la internacian helpan lingvon Esperanto, kaj ankaŭ al la mita deka tutmonda kongreso

esperantista de Parizo, kiun malebligis la eksplodo de la unua mondmilito en aŭgusto 1914. Fine al profesoro Hipolito Moresten', kiu estis maljuste forgesita pioniro de la makzelofacia riparkirurgio kaj kiu strebis redoni homan vizaĝon al francaj soldatoj „facifrakasitaj”.

Ĉapitro 1a: la teatro de la homa komedio

Nacia Teatro de la Opero.

Placo de la operejo, 9a distrikto de Parizo, Francio.

Vespere de la mardo 26a de majo 1914.

«Kia bela epoko! Sed ĉu ĝi vere estas tiom bela? Eble por iuj, ne por ĉiuj ... sed ĝi certe estas ekscita, miriga kaj timiga kiel nasko. Ekscita pro renovigoj, miriga pro eltrovoj kaj timiga pro danĝeroj. Ĉu la akuŝistoj estos kompetentaj? Ĉu la rezulto estos konforma al niaj revoj kaj esperoj?»

Tiel meditis la markizo Karlo Johano Melkioro de Vogue' dum li estis veturanta al la operejo, kie li havis rendevuon kun la serba ambasadoro en Francio, Milenko Vesniĉ', pri la misioj de la taĉmentoj de la Ruĝa-Kruco en Balkanio sekve de la tieaj militoj. Por plibonigi la rilatojn kaj pliglatigi la diskuton, la markizo invitis lin al la unua prezentado de la verko titolita „la Najtingalo” de Igoro Stravinski', kiun estis ludonta la Baletistaro Rusa de Sergio Djagilev'.

Bele kaj nigre vestita per frako sub senmanika mantelo kun blanka skarpo, tiu respektinda okdek-jaraĝulo impone aspektis, tiom pro sia alta staturo plialtigita de nigra silka cilindroĉapelo kiom pro sia natura aŭtoritato. Oni diris, ke junaĝe lia kuraĝo kaj lia forto ebligis al li sukcese lukti korpon ĉe korpo kontraŭ ursino por savi rusan kamparanon atakitan de ĝi. Lia longa vizaĝo ornamiĝis per granda nazo kun kurbigitaj lipharoj kaj mentonbarbo dupinta, ambaŭ tiel arĝente blankaj kiel la harkrono ĉirkaŭ lia kapo. Dikaj kaj hirtaj brovoj blankaj iomete kaŝis lian rigardon, kiu aspektis pli malgaja ol severa.

Ĉiel li estis grandulo. Li komencis sian diplomatan karieron en 1849 kiel ataŝeo ĉe la franca ambasadejo de Sankta-Peterburgo dum tri jaroj. Li estis nomumita kiel ambasadoro en Konstantinopolo je 1871 kaj poste en Vieno de 1875 ĝis 1879. Kiam li ne surhavis siajn diplomatajn vestojn, li surmetis tiujn de historiisto pri la „Granda Jarcento” de la franca reĝo

Ludoviko la dek-kvara aŭ de arkeologo en Mez-Oriento. Li kunlaboris en multaj revuoj kaj kompetentule verkis plurajn gravajn librojn. Li estis elektita en la Akademio de Skriptaĵoj kaj Beletro je 1868 kaj fariĝis membro de la prestiĝa Franca Akademio en 1901. Li estis tre agema kristano romkatolika kaj prezidis multajn asociojn filantropcajn aŭ karitatemajn, interalie la francan Societon por Helpo al la Vunditoj Militistaj, kiu estis franca sekcio de la Ruĝa-Kruco fondita en 1864.

La markizo komforte sidis sur la malantaŭa seĝo de sia aŭtomobilo kaj survoje observadis la zuman viklecon de la parizaj bulvaroj, kiujn trude kreis la prefekto Hosman' laŭ la volo de la imperiestro de la francoj Napoleono la tria por transformi Parizon mezepokan en modernan urbon. Li nostalgie pensis pri la regno de la „Suno-Reĝo“, kiam Francio estis la plej potenca kaj homplena lando en Eŭropo, kiam ĝi estis la „patrino de la artoj, de la armiloj kaj de la leĝoj“ kaj ankaŭ la „unuenaskita filino de la romkatolika Eklezio“. Li sukcesis kompreni nek la rompon de tiu spirita ligo pro la estigo de la ŝtata laikeco en 1905 nek la naskokvantan malaltiĝon en Francio, kiu vekis la zorgon de tiu nacio maljuniĝinta kaj nekreskinta pli ol kvardek unu milionoj da francoj fronte al juna kaj fekunda Germanio kun sesdek naŭ milionoj da loĝantoj. La mortokvanto eĉ foje superis la naskokvanton dum kelkaj jaroj kaj nur enmigrado malebligis demografian ŝrumpo.

Ŝajnis ke Francio konsistis el du apartaj landoj. Je unu flanko estis Parizo, la tria plej granda urbo en la mondo kun tri milionoj da parizanoj; Parizo, la moderna „Lum-Urbo“, kiu elmontradis al la mondo la francan farscion pere de siaj universalaj ekspozicioj; Parizo, la kosmopolita ĉefurbo de la modo kaj de la kulturo, kiu allogis artistojn kaj intelektulojn el la tuta mondo. Je la alia flanko staris la provincoj profunde enradikiĝintaj en siaj teritorioj kaj en siaj tradicioj kun kampara vivostilo antaŭindustria, kiuj ege suferis pro la ekonomia krizo fine de la dek-naŭa jarcento kaj pro la malfermo al la mondaj merkatoj. En 1860 Francio estis la dua plej potenca ekonomio en la mondo post Britio, sed nur la kvina en 1913. Ĝi spertis daŭran malfortiĝon ĝis la alveno de la dudeka jarcento sed

ekde tiam ĝi estis rapide korektanta siajn industriajn mankojn.

Kiam la limuzino turniris en la avenuen de la Operejo, la markizo foren ekvidis la majestan fasadon plene iluminitan de la Nacia Teatro de la Opero. Ĝi estis vera juvelo de la artoj kaj de la talentoj francaj, kiun konceptis la arkitekto Karlo Garnje' kaj kiun oni inaŭguris en 1875. Tiu konstruaĵo estis tipa ekzemplo de la „eklektika” arkitekturo kaj de la „historiisma” stilo. Kvar enirejojn ĝi havis: norde por la artistoj, sude por la publiko, oriente por la abonantoj jare luprenantaj loĝion, kaj okcidente por la ŝtatestro, kiu povis rekte kaj sekure eniri la teatron per veturilo dank' al duobla ŝoseo dekliva.

La vetero estis nekutime malseka kaj malvarma dum tiu printempa nokto. Varme envolvita en sia skarpo kaj en sia mantelo la markizo rapide penetris en la operejon, tuj post kiam lia ŝoforo forlasis lin antaŭ la enirejo de la abonantoj. Li senhalte trairis la rotondon de la abonantoj kaj nur kapsalutis kelkajn konatojn. Preterpasante la grandajn spegulojn la markizo aŭtomate reordigis siajn vestojn kaj poste direktis sin al la granda ŝtuparo. Survoje li preterpasis la bronzan Piton de Marĉelo, kiun vualis akvoŝprucoj de fontano kaj kiu aspektis kiel alegorio de la kaŝita flanko de tiu teatro kaj de ĝiaj malpermesitaj pasioj. La markizo ĉiam spertis la saman miregon, kiam li eniris tiun grandiozan spacon el marmoro, onikso kaj oro, kiun prilumis vicoj da bronzaĵoj kaj kandelabroj kaj kiun kapturigne superstaris belegaj pentraĵoj de Izidoro Pils' pri la dio de la artoj Apolono kun lia lino. Sur la majesta duobla ŝtuparo, per kiu oni aliris al la loĝioj kaj al la parteroj, la homamaso vidigis spektaklon tiel ĝuindan kiel tiujn luditajn sur la scenejo. La markizo kontemplis kiel spertulo tiun homan komedion en nerealaj mondoj luksa kaj volupta, kiu zorgas kaŝis sian malluman flankon. Li ĉiam rifuzis ĉeesti en la salono de la dancistoj, kie riĉaj abonantoj plejdiskrete kunvenis por negoci kun sammondanoj kaj amindumi kun junaj dancistinoj.

La markizo rekte iris al la granda promensalono, kie li devis renkonti sian gaston Milenko Vesniĉ', la ministro plejpotenca de Serbio en Francio. Li estis sesdekjaraĝulo je mezaj alteco

kaj dikeco, kiu bonstile surhavis vestojn de eleganta fasono. Sub larĝa kaj kalva frunto lia akra rigardo vigligis rondan vizaĝon kun kurbigitaj lipharoj kaj pinta mentonbarbo ambaŭ grizaj. Nefleksebla volo animis tiun profesoron pri internacia juro, kiu perdis sian fakoficon kaj estis enkarcerigita dum du jaroj pro insultoj al la reĝo Milano la unua Obrenoviĉ' de Serbio. Tiu elstara diplomato fariĝis la serba ministro de justico en 1906 kaj partoprenis en la serba delegitaro ĉe la konferenco de la ambasadoroj, kiu okazis en Londono post la balkaniaj militoj. Li posedis ĉiujn kvalitojn por plenumi la plej eminentajn oficojn kaj daŭre influi la destinon de sia lando ...

La granda promensalono estis konceptita kiel loko, kie la spektantoj povis kunveni kaj babili inter la prezentadoj. Ĝia pompo similis al tiu de la koridoro de Speguloj en la kastelo de Versajlo, kun ĝiaj orumitaĵoj, ĝiaj grandaj speguloj kaj ĝiaj lustroj el bronzo kaj kristalo. Ĉirkaŭe pendis murtapiŝoj teksitaj en la manufakturo nacia de la Gobelenoj kaj sur la kamen-bretoj staris grandaj vazoj el blua porcelano, kiujn oni modlis en la manufakturo nacia de Sevro. Dudek elegantaj statuoj, kiuj personigis la kvalitojn necesajn al la kantarto kaj al la dancarto, staris supre de ĝiaj kolonoj kaj la simbolo de la apolona liro ĉie videbliĝis. Pentraĵoj de Paŭlo Bodri' sur ĝia plafono kun volbaĵoj estis indaj je la Siksta Kapelo kaj alegorie priskribis diversajn stilojn de muziko, de komedio kaj de tragedio. La markizo facile trovis la ambasadoron Vesniĉ' inter la homamaso kaj ili plejkore salutis unu la alian kiel malnovaj konatoj.

«Mia kara markizo, kia plezuro kaj kia ĝojo estas por mi revidi vin, ekdiris la ministro kun fervora amikpremo al la brakoj de sia kunparolanto. Mi ĵaluzas vin pro via vigleco kaj via belaspekto!

- Dankon, moŝto ministra, respondis Vogue' kun rideto. Dank' al Dio, mi ankoraŭ havas sufiĉe da fortoj kaj da kapabloj por plenumi la devojn de mia ofico. Kaj mi tre malofte havis ŝuldon pli agrablan ol tiun vesper-kunvenon kun vi en la operejo.

- Mi estas dankema al vi pro mia invito al tiu unua prezentado

de „la Najtingalo” de Stravinski', daŭrigis la ambasadoro. Retrovi tiun slavan animon, kiu estis tiom kara al via estinta kuzo Eŭgeno-Melkioro de Vogue', certe revivigos la plej agrablajn rememorojn pri via junaĝo en Sankta-Peterburgo!

– Via moŝto ambasadora, tio estas nur plezurego por mi kaj ja la minimumo, kiun mi povas fari por esprimi al vi mian dankemon kaj la ŝuldosenton de la Ruĝa-Kruco pro via bonvola agado favore al ĝi. Ni aliru al nia loĝio, proponis la markizo, kie ni pli komforte sidos por konversacii kaj diskuti pri venontaj misioj de la Ruĝa-Kruco en via lando.»

Tiuj loĝioj estis dividitaj en du partoj. La antaŭan oni uzis ĉefe por elmontriĝi al ĉiuj sed ankaŭ por samtempe ĝui la spektaklon luditan de la artistoj sur la scenejo kaj de la publiko en la spektejo. Kaj kiam tio fariĝis tro teda, oni pasis en la malantaŭan saloneton privatan, kiu estis laŭplaĉe meblita kaj kie enirado aŭ elirado eblis iam ajn dum prezentadoj sen ies ajn ĝeno. Tie oni povis akcepti vizitantojn en intima etoso kaj ankaŭ alportigi manĝaĵojn kaj trinkaĵojn.

La du komforte sidantaj diplomatoj atendis la komencon de la spektaklo kun pokalo da malvarmeta kaj ŝaŭma ĉampano enmane kaj amike konversaciis dum ili observis la spektantaron, kiu jam plenigis la grandan amfiteatron ore kaj purpure vestitan. La eniro de la publiko estis tre hierarkie organizata. Ju malpli koste oni pagis sian bileton, des pli frue oni devis eniri kaj atendi antaŭ la suprenlevo de la kurteno. Tiuj, kiuj ĉeestis en la malplej kostaj lokoj ĉe la plej supraj partoj de la teatro, devis alveni tri horojn antaŭ la spektaklo dum la potencaj kaj riĉaj abonantoj, kiuj jare luprenis loĝion kaj konsistigis okdek procentojn de enspezoj por la teatro, venis sidiĝi nur duonhoron frue por elmontri sian riĉecon kaj sian eminentecon antaŭ ĉies okuloj.

Tiun spektejon, kiu estis la vera kerno de tiu konstruaĵo kaj kiu situis vertikale de la rotondo de la abonantoj, konceptis Karlo Garnje' por du mil spektantoj laŭ la modelo de la „itala” teatro. Ĝiaj balkonoj, ĝiaj loĝioj, ĝiaj sidofakoj kaj ĝia galerio estis

aranĝitaj laŭ hufofera formo je kvin niveloj ĉirkaŭ la orkestro kaj la parteroj, kontraŭ la scenejo pli vasta ol la spektejo mem. Giganta lustro el orumita bronzo kaj kristalo pendis meze de ĝia grandega kupolo pentrita de Julio Eŭgeno Lenepveŭ', kiu estis la pentristo la plej ŝatata de Napoleono la tria kaj kiu ricevis la Grandan Premion de Romo en 1847.

Pli kaj pli mallumiĝis la spektejo kaj mallaŭtiĝis la bruoj. Fine suprenleviĝis la kurteno post la tri kutimaj kaj solene inaŭguraj battoj.

Ĉapitro 2a: de la komedio al la tragedio

Nacia Teatro de la Opero.

Placo de la operejo, 9a distrikto de Parizo, Francio.

Vespere de la mardo 26a de majo 1914.

Igoro Stravinski' kaj lia amiko Stefano Mitusov' verkis libreton de opero, aŭ pli ĝuste de lirika rakonto, el la fabelo de Johano Kristiano Andersen' titolita „la najtingalo kaj la ĉina imperiestro”. Ĝi konformiĝis al la tiama modo orientalisma sed ankaŭ traktis temojn pli universalajn. Temis interalie pri potenco de la muziko por triumfi super la morto, pri la komparo inter tio vera kaj malvera aŭ natura kaj artefarita, pri la sento de soleco kaj la timo pri la morto, ankaŭ pri la elekto inter la libereco kaj la oraj kaĝoj de gloro kaj riĉeco.

Tiu opero daŭris kvardek kvin minutojn kun teatraj kostumoj, dekoracioj kaj enscenigo de Aleksandro Benua'. Ĝin sekvis du baletoj en ĉi tiu unua prezentado. Unue mirfrapis la markizon, ke la kantistoj de la operejo de Moskvo ĉeestis en la orkestro dum la dancistoj ludis sur la scenejo nur pantomimon. Lin mirigis poste grandaj diferencoj de stilo inter la unua akto kaj la du sekvaj. Pri tio li konfidis sin al la ministro Vesniĉ' dum paŭzo.

«Kara amiko, se la unua akto estas konforma al mia opinio pri la opero, ja konsternas min la du aliaj, kiujn mi pli volonte taksus kiel „baletojn spektakloriĉajn”.

– Tio probable devenas de la fakto, ke tiun operon oni verkis en du malsamaj periodoj, klarigis la ambasadoro. Laŭ kelkaj informoj kolektitaj de mi, la unua akto estis verkita en 1908, do antaŭ la komponado de la „Fajra Birdo”, de „Petruŝka” kaj de la „Konsekro de la Printempo”, dum la du aliaj estas ĵus finverkitaj. La verkostilo de la aŭtoro intertempe evoluis same kiel ŝanĝiĝis la politika situacio en Ĉinio, kiam respublikon oni proklamis kaj abdikis la lasta imperiestro Puji' kun la fino de manĉura dinastio Ĉing! Ĉinio fariĝis lando avide disrabata de

koloniaj potencoj. Se mi bone memoras, Francio ja perforte forprenis de ĝi siajn hindoĉiniajn koloniojn, ĉu ne?

- Malfermi tiujn landojn al la moderna mondo estas honoro kaj devo por Francio, incitite respondis la markizo. Ĝi ĉesigis sklavigon en siaj kolonioj kaj ja alportis la progreson kaj la civilizacion al ili, ĉu ne?

- Mia kara markizo, daŭrigis la ambasadoro, Francio kredas akiri riĉaĵojn kaj potencon el siaj kolonioj. Sed tio estas iluzio ĉar nur manpleno da spekulantoj kaj aventuremuloj akiros el ili veran profiton. La francoj grave malriĉiĝos por konkeri, disvolvi kaj defendi tiujn teritoriojn, same kiel por nutri, kuraci kaj eduki iliajn popolojn. Sed kiam ĉi tiuj alĉutimiĝos al viaj sciencoj kaj al viaj armiloj, tiam ili fine kaj neeviteble forpelos vin. Grekio kaj Serbio ja skuis kaj rompis la otomanan jugon post plurjarcenta koloniado, ĉu ne?!

- Kiel vi aŭdacas kompari la civilizan mision de Francio kun la otomana koloniado, kiu estis nur rabado kaj subpremado kontraŭ la mishumanigitaj kristanoj kaj judoj, ekscitiĝis la markizo. Francio estigos verajn francianojn el la popoloj sub sia kuratoreco, kiel tion ĝi proponis en Alĝerio al la judoj kaj al la islamanoj, kondiĉe ke estu akceptataj de ili la leĝoj respublikaj anstataŭ iliaj religiaj.

- Eĉ se vi mirakle sukcesos en tiu projekto, daŭrigis la ambasadoro, tiuj popoloj postulos sian liberecon je la nomo de principoj, kiujn vi volas instrui al ili. Usono ja trudis sian sendependecon al Britio, ĉu ne? Meksikio kaj la sudamerikaj movadoj bolivaristaj ja same agis kontraŭ Hispanio, ĉu ne? Kial Francio estus malsimila al tiuj eŭropaj potencoj?»

La redaŭrigo de la spektaklo provizore ĉesigis tiun debaton. Ili vidis unue koregrafian dramon titolitan „Kleopatro”, kiun volupteme enscenigis Miĥaelo Fokin' kun mirinde belaj kostumoj kaj dekoracioj desegnitaj de Leo Bakst', laŭ muziko de la „Egiptaj Noktoj” verkita de Antono Arenski kun aldonaj muziktemoj de Tanejev', Rimski-Korsakov', Glazunov' kaj

Glinka'. Poste ili spektis la impetajn „polovcajn dancojn de la princo Igoro” de Aleksandro Borodin', kiujn majstre enscenigis Fokin' kun buntaj kostumoj de Nikolao Rerih'.

Post la fino de la spektaklo ili restis en la saloneto de la loĝio por diskuti kaj sidiĝis ĉe tablo, sur kiu oni jam pretigis delikatajn manĝaĵojn kaj fajnajn trinkaĵojn.

«Ĉu vi permesas al mi fumadon, ĝentile petis la ambasadoro?

– Ja faru, mi petas», afable respondis la markizo.

Vesniĉ' malfermis sian cigarujon el cizelita arĝento kaj prezentis ĝin al la markizo, kiu rifuzis la proponon per mansigneto. La komforte sidanta ambasadoro ekbruligis cigaron, enspiris la fumon kun volupto kaj kontente elspiris blugrizan nubeton kun okuloj fermitaj. Ĉampano, kaviaro kaj grashepataĵo kun trufoj rapide gajigis la etoson kaj la markizo decidis ekdiskuti pri la misioj de la Ruĝa-Kruco.

«Moŝto ministra, pledis Vogue', ni nepre bezonas vian helpon por daŭrigi la agadon de la Ruĝa-Kruco en Balkanio. Sen la aprobo kaj la apogo de via registaro ĝiaj taĉmentoj ne povos efike labori.

– Nia reĝo kaj nia registaro agnoskas la valoron, la kuraĝon, la efikon kaj la sindonemon de ĝiaj taĉmentoj dum la balkaniaj militoj. Estu certa pri nia dankemo kaj pri nia firma apogo al viaj estontaj agadoj.

– Dankon, moŝto ministra, viaj paroloj redonas al ni esperon kaj kuraĝon», ĝojis la markizo.

Vesniĉ' silentis kaj ŝajnis absorbita de siaj pensoj dum li flaris maljunan konjakon en sia glaso. Li trinkis gluton el ĝi, fikse rigardis la markizon kaj alparolis lin.

«Ne tro rapide ĝoju, kara amiko! Vi nepre bezonos multe da espero kaj da kuraĝo ĉar la tasko baldaŭ fariĝos superhoma. La pormilitaj elspezoj kreskis je kvindek procentoj dum la kvin

lastaj jaroj en Eŭropo. La koloniaj ekspansioj kaj la ĵusaj balkaniaj militoj streĉas la rilatojn inter la eŭropaj imperioj. Francio konfrontis Briton pri Afriko ĉe Faŝoda' kaj Germanion pri Maroko. Same agis Rusio kontraŭ Japanio kaj la otomana Imperio. Aŭstri-Hungario defiis Rusion kaj Serbion, kiam ĝi aneksis Bosnion kaj Hercegovinon. Dum la tuta dek-naŭa jarcento la imperioj brita kaj rusa obtuze bataladis unu kontraŭ la alia pere de diversaj landoj kaj eĉ senpere militis en Krimeo pri la kontrolo de landoj de centra Azio kaj de la sudaj maroj. Tio estis kromnomita de Redjerd Kipling' la „Granda Ludo“, sed milito ne estas ludo!

– Certe ja, konsentis la markizo, kaj la socialista politikisto Johano Ĵores' deklaris, ke nia ĥaosa socio ĉiam enhavas en si mem la militon, eĉ kiam ĝi volas la pacon, kiel dormanta nubego enhavas fulmotondran ŝtormon. La internacia situacio estas kompleksa kaj streĉa sed tamen regebla se oni racie konsideras la aferon kun malfermita menso. La brita reĝo Georgo la kvina, la caro Nikolao la dua kaj la kajzero Vilhelmo la dua estas ĉiuj kuzoj, tial mi esperas, ke tiuj familiaj ligoj efikos por saĝigi ilin.

– Bedaŭrinde tio estas for de la vero, asertis la ambasadoro. La kajzero Vilhelmo la dua suferas pro denaska kriplaĵo de sia maldekstra brako kaj pro amomanko de sia angla patrino. Kiam li publike ĉeestas, li kaŝas sian profundan senton de malpli-valoreco per konduto senvarma, kruda, aroganta, ordonema kaj militiste vira, dum privatece li manifestas artistan sentemon kvazaŭ virinan. Krome liaj intimuloj estas plejparte samseksemaj. Fakte li estas nur timema kaj ŝanĝiĝema fanfaronulo, kies agoj kaj eldiroj malesperigas liajn konsilantojn, kaj kiu facile fariĝus teatropupo inter la manoj de militistoj.

– Jen taksado, kiu ŝajnas al mi vere misdiplomata, moŝto ministra, miregis la markizo!

– Kaj kiel vi taksus proprajn vortojn de la kanceliero Bismark', rebatis la ministro, laŭ kiu Vilhelmo la dua estas kolerema kaj

ŝanĝiĝema, ne scias silenti, aŭskultas la flatantojn kaj povus nevole eĉ senkonscie direkti Germanion al milito?

– Ja pro rankoro kontraŭ la kajzero li eldiris tion post sia eksoficigo, kontraŭdiris la markizo, ĉu ne?

– Jes parte, konsentis la ambasadoro, sed ĉefe ĉar la imperiestro malprudente ruinigis lian saĝan „Realan Politikon” profitodonan kaj lian aliancon pacience konkluditan inter la tri imperiestroj germana, aŭstri-hungara kaj rusa. La kajzero konsideris, ke ekonomia disvolviĝo pravigis teritoriajn konkerojn kaj ke ankaŭ Germanio meritis sian „lokon sub la suno”. Tial li direktis „Tutmondan Politikon” konfrontan kaj riskoplenan, el kiu rezultas la streĉiteco de la nuna situacio internacia. Lia decido pri konstruado de potenca ŝiparo komerca kaj milita estas defio kontraŭ la mara hegemonio brita, same kiel la projekto de fervojo inter Berlino kaj Bagdado por atingi la naftajn kampojn irakajn kaj eĉ la Persan golfon. Britio tiel ne toleros regadon de la germana Imperio super Eŭropo kiel ĝi ne toleris antaŭ unu jarcento regadon de la franca Imperio napoleona. Post sia surtronigo la kajzero Vilhelmo la dua ne revalidigis la traktaton kun Rusio kaj plifortigis la Triopan Aliancon kun Italio kaj Aŭstri-Hungario. Li favoris tutgermanisman politikon, kiu celas kunigi en la germana Imperio ĉiujn germanajn popolojn ĉirkaŭe de ĝi. Tio vekis rememorojn pri la mezepokaj krucmilitoj de la Teŭtonaj kavaliroj kaj maltrankviligis Rusion, kiu tiam turnis sin al Francio.

– Kaj ĉi tiu tiam ludis sian unusolan atuton enmane por alianciĝi, aldonis la markizo. Tio estas ĝia financa potenco, kun kiu ne povis rivali Germanio. Rusio urĝe bezonis monon por rapidaj disvolviĝo kaj moderniĝo de siaj industrioj. Britio ankaŭ bezonis monon post sia dua milito kontraŭ la buroj en Sudafriko. Tial estis sinsekve konkluditaj la alianco de Francio kun Rusio, la „Kora Entento” inter Francio kaj Britio kaj la konvencio inter Rusio kaj Britio pri iliaj respektivaj influferoj.

– KREDU MIN, mia kara markizo, estus pli bone por la trankvilo

kaj la prospero de nia kontinento se la alianco de la tri imperiestroj ne estis rompita! Se Germanio nun plendas pri sia ĉirkaŭbarado farita de tiu „Triopa Entento”, nur ĝi kulpas pri tiu nestabila kaj danĝera situacio, firme asertis la ambasadoro.

– Mi same opinias kiel vi pri tiu punkto, naciisme aprobis la markizo. Sed kiel evoluas la nuna situacio en la aŭstri-hungara Imperio? La imperiestro Francisko-Jozefo tre malfortiĝis pro maljuneco kaj neniu scias, kiel kondutos lia heredonto Francisko-Ferdinando fronte al la krizoj balkaniaj kaj al la tutslavismo.

– Ŝajnas, ke li oponas militon kontraŭ Serbio, deklaris la ministro, kaj ke li decidis doni pli da aŭtonomeco al la diversaj popoloj en la Imperio por ĉesigi la superregon de la aŭstri-hungara paro. Mi konsideras, ke lia surtronigo estos ja eksterordinara oportuno por paco en tiu eŭropa regiono. Sed la militistaro ne same opinias. La paco ne plaĉas al la militistoj, ĉar ĝi bridas ilian potencemon. Ili arde deziras ĉiapreze elmontri sian virpotencon kaj mi timas, ke ili finfine trudos siajn vidpunktojn vole nevole al la politikaj regantoj.

– Laŭ via opinio, demandis la markizo, kiel la eŭropaj popoloj reagus fronte al la ebleco de nova milito? La dua internacio socialista firme oponas militon kaj kunigas plurajn milionojn da laboristoj tra Eŭropo. Ĉu ili povus malebligi militon per ĝenerala striko?

– Milito riskas eksplodi sen ilia konsento, respondis la ambasadoro, nur pro kelkaj regantoj tute ebriaj de potenco kaj komplete apartigitaj disde la realoj, kvazaŭ somnambuloj marŝantaj rande de nigra abismo. Fronte al tiu okazinta evento la popoloj sekvas pro patriota sento, kvazaŭ al buĉejo iras ŝafaro daŭre blekanta „Vivu la Buĉisto!”. Ili ne plu spertis militon de antaŭ duonjarcento kaj rigardas ĝin kiel romantikan aventuron. Ĉiuj imagas, ke tiu milito mallonge daŭros ĉar laŭ ili estas evidente, ke la ekonomio ne eltenos longan konflikton. Ĉiuj kompreneble antaŭvidas sian venkon kaj ĉiuj nepre ignoras, ke mortemaj estas la civilizacioj. Sumero, Babilono,

Egiptujo, Persujo, Grekujo, Kartago kaj Romio iam regis siajn mondojn sed tamen, mia kara markizo, vi ja elterigis iliajn ruinojn el la sablo de la dezertoj, ĉu ne?!

– Mi pensas, vespere konsentis Vogue', ke vi pravas bedaŭrinde! Iu aŭtuna vespero dum la amorsezono, kiam la vircervoj luktadas kaj resonigas la arbarojn per la bruoj de siaj amblekoj kaj la batoj de siaj branĉo-kornoj, mi trovis du el ili tuj mortontaj pro malsato, soifo kaj laciĝo, ĉar ili ne plu kapablis disigi siajn interkroĉitajn kornarojn. Mi devis ofere detranĉi tiujn atributojn de vireco kaj vigleco por savi iliajn vivojn. Nur Dio scias tion, kion niaj landoj devus oferi okaze de tia konflikto!

– Ni provu agi kiel eble plej bone por eviti katastrofon aŭ almenaŭ por mildigi ĝiajn efikojn, konkludis la ministro Vesniĉ' dum li stariĝis por adiaŭi la markizon. Kio estas pri la venonta misio de la Ruĝa-Kruco en Balkanio?

– Mi dankas vin, moŝto ministra, pro via atento kaj via subteno dediĉitaj al tiu afero sed mi ankoraŭ ne trovis la perfekte taŭgan personon por direkti ĝin, konfesis la markizo de Vogue' dum li manpreme salutis la ambasadoron. Mi renkontos alian kandidaton je la venonta lundo kaj mi nepre informos vin poste.»

Ĉapitro 3a: la misio Moresten'

*Societo por Helpo al la Vunditoj Militistaj.
21 strato Francisko 1^a, 8a distrikto de Parizo, Francio.
Matene de la lundo 1a de junio 1914.*

La markizo de Vogue' konsideris kun dubema paŭto la individuon, kiu sidis kontraŭ li trans lia skribotablo el mahagono kun orumitaĵoj. Ĉi tiu estis malgranda kaj gracila viro iomete dorsokurbiĝinta kun nigraj viloj kaj vizaĝkoloro brunigita, kies hirta barbo kaj kirliĝantaj lipharoj kontrastis kun lia hararo haste kaj mallonge tondita. Liaj vestoj pli taŭgis por la kampara vivo ol por la vizitado de la mondumaj rondoj. Kaj kian kvietecon li montris sintene, geste kaj parole! Laŭ onidiroj tia konduto estas tipe kreola kaj iuj ne hezitus taksu ĝin malzorgema kaj pigreca ... Sed kiam la rigardo de la markizo renkontis tiun de lia kunparolanto, lin mir-frapis malhela flamo en ĝi brulanta kaj rivelanta la necedeman forton kaj la rektecon de lia karaktero.

La markizo alĝustigis sian nazumon kaj kliniĝis super la dika dosiero malfermita antaŭ li. Tralegante liajn referencojn li diris al si, ke tiu Hipolito Moresten' ja vere estas eksterordinarulo! Li naskiĝis la unuan de septembro 1869 en la urbeto Bas-Poent' de Martiniko, kie lia patro estis kuracisto. Li estis lernanto en la pariza liceo Ludoviko-la-Granda kaj poste studento pri medicino ĉe la fakultato de Sorbono. Li spertis fulman supreniron en sia hospitala kariero kaj sinsekve fariĝis hospitala internulo kaj premiito de la Medicina Akademio en 1890, asistanto pri anatomio en 1891, prosekto en 1892, doktoro pri medicino en 1894, premiito de la Kirurgia Societo en 1895, klinikestro pri kirurgio en 1897, hospitala kirurgo kaj vicprezidanto de la Anatomia Societo en 1898, kaj fine agregacia profesoro pri anatomio kaj kirurgio en 1904. En 1914 li estis la fakestro pri kuracado por nazo, oreloj kaj gorĝo en la pariza hospitalo Sankta-Ludoviko. Li estis fakulo agnoskita pri la kancera kirurgio kaj pioniro pri la ripar-kirurgio. Li profesie

estis eminentulo, kiun konsultis pacientoj kaj kolegoj el la tuta mondo kaj kies rimarkindajn artikolojn sciencajn oni senfine listis.

La markizo pensis, ke li finfine trovis la taŭgulon sen iu ajn familia ligo por estri la venontan mision de la Ruĝa-Kruco. Li denove rektigis sin, demetis sian nazumon kaj strebis rideti kun ĝentila afableco por alparoli sian gaston.

«Mia kara profesoro, vi ne malscias, ke ĵusaj militoj balkaniaj proporcie kaŭzis pli da homoj vizaĝe vunditaj kaj kripligitaj ol tiuj de la pasinta jarcento ...

– Efektive, sinjoro markiza, abrupte diris Moresten'! La apero de la pulvo malaperigis la kavalirecon, sed la ĵusa industriiĝo de la armitaj konfliktoj definitive forviŝos en ili ĉiujn spurojn de humaneco. Ekde nun ne plu estos noblaj herooj sed nur kanonbuĉaĵoj!

– Certe ja, vespiris la markizo funde de sia granda kaj komforta brakseĝo el ledo, sed por konservi en ili iom da humaneco Henriko Dunan' fondis la societon de la Ruĝa-Kruco, kies Internacia Komitato komisiis al mi, kiel prezidanto de la franca Societo por Helpo al la Vunditoj Militistaj, starigon de komisiono por ellabori agadplanon favore al tiuj viktimoj.

– Kaj en kio konsistos tiu komisiono, kiu supoze pripensos preparadon de agadplano kaj transdonos raporton al la Internacia Komitato, kiu siavice studos ĝin kaj pripensos por proponi novan agadplanon ... aŭ novan komisionon? Mi estas agemulo, sinjoro prezidanta, ne komisionulo!

– Ne estu cinika, mi petas, sinjoro profesora, serene respondis la markizo. Kvankam la rolo de la Internacia Komitato de la Ruĝa-Kruco dum la balkaniaj konfliktoj ĉefe konsistis en la censado de militkaptitoj kaj la vizitado de iliaj malliberejoj, pluraj taĉmentoj medicinaj kaj kirurgiaj estis senditaj tien por kuraci batalantojn ĉe Beogrado en Serbio, ĉe Skopjo kaj Monastiro en Makedonio, same kiel ĉe la albana urbo Duraso

kaj ĉe Podgorico en Montenegro.

– Mi jam scias tion, sinjoro prezidanta, lin informis Moresten', ĉar mi studis la raporton verkitan de doktoro Karlo de Marval', kiu estis la delegito de via Internacia Komitato. Ĉu mi rajtas rimarkigi al vi, ke ĉefe temis pri individuaj klopodoj de svisaj kolegoj monhelpitaj de malavaraj svisaj donacantoj? La Internacia Komitato de la Ruĝa-Kruco nur anstataŭigis ilian flagon ruĝan kun blanka kruco per sia flago blanka kun ruĝa kruco!»

La mokrimarko ŝajne ne malserenigis la markizon, kiu tuj denove provis persvadi la profesoron per lerta manipulado de lia devosento kaj de lia amosento al la patrolando.

«Sinjoro profesora, mi proponas al vi unikan okazon por altenporti la flagon de nia kara patrolando, de ĝiaj sciencoj kaj de ĝiaj respublikaj idealoj. Vi estas unu el la plej eminentaj fakuloj pri la riparkirurgio en la mondo. Aniĝu al tiu esplorkomisiono ironta al Beogrado, kie ni jam havas taĉmenton. Inspektu la kuracejojn, renkontu la vunditojn, diskutu kun la lokaj taĉmentoj kaj diru al la Internacia Komitato de la Ruĝa-Kruco tion, kion ĝi faru por ke la ridetoj reaperu sur tiuj kriplitaj vizaĝoj!»

Trafis la argumento.

«Pli detale priskribu al mi tiun komisionon, petis Moresten' post iom da tempo por pripensado.

– Kun plezuro, milde respondis la markizo. Via misio postulos nur kelkajn semajnojn de via tempo. Vi vizitos la ĉefajn hospitalojn de Serbio kaj de Bosnio-Hercegovino por taksi iliajn kapablojn kaj bezonojn pri la makzelofacia kirurgio de la militvunditoj. Vi ĝuos plenan agadliberecon pri la scienca flanko de tiu misio kaj asistos vin pri ĝia administracia flanko sinjoro Ludoviko Sevinjak', kiu estas juna kaj brila advokato plene inicita al la diplomataj arkanoj kaj kiu zorgos pri la bonfama neŭtraleco de la Ruĝa-Kruco. Por eviti al vi perdon da

tempo, malkomforton kaj laciĝon, al Beogrado vi ambaŭ veturos per la trajno Orient-Ekspreso, kiu estas kromnomita „la reĝo de la trajnoj kaj la trajno de la reĝoj”. Vi ja meritas tiun privilegion, mia kara profesoro! Pri la tuta loĝistiko surloke klopodos niaj indiĝenaj kunlaborantoj, kiuj estos valoraj helpantoj por solvi la multajn malfacilaĵojn rilate al la lokaj lingvoj kaj kutimoj. Fine, fraŭlino Amalio Delmont' servos al vi kiel sekretariino kaj asistantino. Ŝi estas sperta flegistino de la Unuiĝo de la Virinoj de Francio, kiu estas virina homama societo fondita en 1881. Ĝi estas sub la protekto de la Internacia Komitato de la Ruĝa-Kruco, kiu zorgas kunordigi la agadojn de niaj du societoj. Vi reveturos laŭplaĉe per trajno aŭ ŝipo.»

La markizo de Vogue' vidis en la okuloj de Moresten', ke la malgranda flamo malhela fariĝis fajrego. Li ridetis en si mem kaj preparis sian finan venkobaton per senhonta flataĵo al la orgojlo de la profesoro.

«Konsentu, kara amiko! Tiu misio estu nomita honore al vi per via propra nomo kaj, kiel nova stelo en la firmamento de la bonfameco, ĝi foren disradiadu vian gloron kaj tiun de la Ruĝa-Kruco!

– Neniu honesta homo malkonsentus pri tiom nobla projekto por la progresado de la sciencoj kaj la bon-farado al la homaro. Mi do konsentas!

– Dankon, sinjoro profesora! La Societo por Helpo al la Vunditoj Militistaj ĝojas kaj orgojlas pro la aniĝo de tiom fama volontulo.»

La markizo stariĝis kun longa blanka mano etendita.

Moresten' ĝin ekprenis kaj vigle skuis.

«Vivu la Ruĝa-Kruco!», ĝentile deklaris la markizo.

«Vivu Francio!», arde aldonis Moresten'.

Ĉapitro 4a: la trajno de la granda aventuro

Tiu ĉi ĉapitro aperas nur en la kompleta versio de la verko,
akirebla de www.retbutiko.be.

Ĉapitro 5a: vespermanĝo en la Orient-Ekspreso

Restoracivagono de la Orient-Ekspreso.

Orienta parto de Francio.

Vespere de la dimanĉo 7a de junio 1914.

Tiu ĉi ĉapitro aperas nur en la kompleta versio de la verko,
akirebla de www.retbutiko.be.

Ĉapitro 6a: la lingvo de la espero

Trajno Orient-Ekspreso.

Mezeŭropo.

Tagnokte de la lundo 8a de junio 1914.

Tiu ĉi ĉapitro aperas nur en la kompleta versio de la verko,
akirebla de www.retbutiko.be.

Ĉapitro 7a: mian respektsaluton al vi, f-ino Delmont'!

*Hospitalo de Vraĉaro.
Beogrado, ĉefurbo de la reĝlando de Serbio.
Matene de la mardo 9a de junio 1914.*

Tiu ĉi ĉapitro aperas nur en la kompleta versio de la verko,
akirebla de www.retbutiko.be.

Ĉapitro 8a: la „facifrakasitoj”

Hospitalo de Vračaro.

Beogrado, Serbio.

Matene de la lundo 15a de junio 1914.

Tiu ĉi ĉapitro aperas nur en la kompleta versio de la verko,
akirebla de www.retbutiko.be.

Ĉapitro 9a: tiom embarasa konfidenco

Hospitalo de Vračaro.

Beogrado, Serbio.

Vespere de la lundo 15a de junio 1914.

Tiu ĉi ĉapitro aperas nur en la kompleta versio de la verko,
akirebla de www.retbutiko.be.

Ĉapitro 10a: kudrilo en garbaro da fojno.

Hospitalo de Vračaro.

Beogrado, Serbio.

Nokte de la mardo 23a de junio 1914

Tiu ĉi ĉapitro aperas nur en la kompleta versio de la verko,
akirebla de www.retbutiko.be.

Ĉapitro 11a: la verda stelo brilas super Sarajevo

Societo esperantista „La Stelo Bosnia”.

Sarajevo, Bosnio-Hercegovino.

Vespere de la sabato 27a de junio 1914.

Tiu ĉi ĉapitro aperas nur en la kompleta versio de la verko,
akirebla de www.retbutiko.be.

Ĉapitro 12a: tiom bela dimanĉo de somero

Sarajevo.

Ĉefurbo de Bosnio-Hercegovino.

Matene de la dimanĉo 28a de junio 1914.

Tiu ĉi ĉapitro aperas nur en la kompleta versio de la verko,
akirebla de www.retbutiko.be.

Ĉapitro 13a: afero pri vivo aŭ morto

Hospitalo de Sarajevo.

Bosnio-Hercegovino.

Posttagmeze de la dimanĉo 28a de junio 1914.

Tiu ĉi ĉapitro aperas nur en la kompleta versio de la verko,
akirebla de www.retbutiko.be.

Ĉapitro 14a: la vojo de la saĝeco

Urbodomo de Sarajevo.

Bosnio-Hercegovino.

Matene de la mardo 14a de julio 1914.

Tiu ĉi ĉapitro aperas nur en la kompleta versio de la verko,
akirebla de www.retbutiko.be.

Ĉapitro 15a: ĉiuj al la kongreso de la „Bela Epoko”!

*Deka Tutmonda Kongreso de Esperanto.
Palaco Gaumont', 1 avenuo Caulaincourt (Kolenkur'),
18a distrikto de Parizo.
Matene de la dimanĉo 9a de aŭgusto 1914.*

Tiu ĉi ĉapitro aperas nur en la kompleta versio de la verko,
akirebla de www.retbutiko.be.

Epilogo

Tiu ĉi ĉapitro aperas nur en la kompleta versio de la verko,
akirebla de www.retbutiko.be.

Historiaj fontoj

Julio Vern' traserĉis bibliotekojn dum jaroj cele al kolektado de necesa dokumentaro por siaj romanoj. Mi same kolektis dum nur kelkaj tagoj sen eliro el mia oficejo dank' al la Tut-Tera-Teksaĵo! Potencaj serĉiloj nun ebligas viziti la plej grandajn bibliotekojn en la tuta mondo, ekscii pri fakuloj preskaŭ nekonitaj, ĉu vivantaj ĉu mortintaj, aŭ tuj mendi raran libron, kiun oni povas ricevi hejme.

Vikipedio estas projekto pri kolektiva enciklopedio elektronika, universala kaj plurlingva, kiun sinjoroj *Jimmy Wales* (Ĝimio Ŭels') kaj *Larry Sanger* (Lario Sanger') kreis en la Tut-Tera-Teksaĵo je la 15a de januaro 2001. Vikipedio celas havigi al ĉiuj enhavon libere reuzeblan, objektivan kaj kontroleblan, kiun ĉiu rajtas modifi kaj propravole plibonigi. Oni povas trovi en ĝi la informojn historiajn kaj biografiajn pri la personoj, kiuj ĉiuj ekzistis escepte Ludoviko Sevinjak' kaj Amalio Delmont', kaj pri la eventoj de mia romano.

La Nacia Biblioteko de Aŭstrio rete disponigas provizon da malnovaj dokumentoj ciferecigitaj, el kiu mi ĉerpis la informojn pri la deka tutmonda kongreso de Esperanto en Parizo je 1914.

Mi ankaŭ konsultis diversajn librojn:

* „*La Belle Époque*” (la Bela Epoko, ISBN:978-2-262-02079-8), verkita de *Michel Winock* pri la ĉiutaga vivo en Parizo kaj en Francio ĵus antaŭ la unua mondmilito.

* „*Les somnambules*” (la somnambuloj, ISBN:978-2-0813-1280-7) verkita de *Christopher Clark* pri kiel Eŭropo direktis sin al la milito dum la somero 1914.

* „*1914: la guerre n'aura pas lieu*” (1914: la milito ne okazos, ISBN:978-2-930585-185), verkita de *Philippe Conrad* pri la originoj de la unua mondmilito.

* „*1914-2014: l'Europe sortie de l'histoire?*” (1914-2014: Ĉu Eŭropo eliris el la Historio? ISBN:978-2-213-67257-1), verkita de *Jean-Pierre Chevènement* pri la dekadenco de Eŭropo.

* „*Les gueules cassées*” (la facifrakasitoj, ISBN:978-2-7494-1441-5), verkita de *Martin Monestier* pri la francaj soldatoj facifrakasitaj dum la unua mondmilito.

* „*Le Train d'Orient et les voyages par terre et par mer de Paris à Constantinople*” (la Trajno de Oriento kaj la vojaĝoj sur tero kaj maro de Parizo al Konstantinopolo, eldonita dum 1903 en Parizo de la *Société Française d'Éditions d'Art*), verkita de *Constant „de Tours” Chmielensky* pri lia vojaĝo en la trajno *Orient-Express*.

* „*Les grands trains, de 1830 à nos jours*” (la famaj trajnoj de 1830 ĝis nun, ISBN:2-03-506217-9) kaj ankaŭ „*L'Orient-Express*” (ISBN:978-2-85120-892-7), verkitaj de *Clive Lamming* pri la teknika flanko de la fervojoj.

* „*Enciklopedio de Esperanto*” (ISBN:963-571-164-6), reeldono en 1986 fare de la hungara asocio esperantista de komuna verko eldonita en 1933.

* „*La plej granda rimedo por antaŭenigi harmonion kaj civilizacion*” (ISBN:978-3-948273-00-2) kompilaĵo de *Gregory P. Meyjes* el Baha-aj Skriboj kaj rilataj fontoj pri la demando de internacia helpa lingvo. (angle ISBN:978-0-85398-591-4).

Propraj nomoj kaj francaj esprimoj

Mi decidis fonetike esperantigi la proprajn nomojn por pli flua legado kaj ĉi-sube donas iliajn originalajn skribmanierojn.

*

Abdul-Baha' Abas' ('*Abdu'l-Bahá'* perse: 1921-1844 عبد البهاء): plejaĝa filo de Baha'-Alaho. Tiu titolo arabe signifas „servanton de la Gloro” kaj li oficiale nomiĝis 'Abbás (perse: عباس). Li gvidis la baha-anojn de 1892 ĝis 1921.

Agaŝ', Alfredo Huberto Donato (*Agache, Alfred Hubert Donat* 1875-1959): franca esperantisto kaj arkitekto.

Agregacia profesoro (france: *professeur agrégé*): la agregacio estas en Francio la plej alta konkurso por instruistoj.

Ajzelt', Jozefo (*Eiselt, Josef* 1858-1936): ĉeĥdevena direktoro de gimnazio en Sarajevo, kunfondinto kaj unua prezidanto de la unua bosnia asocio esperantista „La Stelo Bosnia”.

Aleksandro la dua, caro (*Alexandre II Nicolaïevitch Romanov*, ruse: Алекса́ндр II Никола́евич Рома́нов 1818-1855-1881): oni kromnomis lin la „Liberiganto” pro liaj reformoj kaj la ĉesigo de la sklaveco en Rusio sed li tamen estis murdita de rusaj anarkiistoj.

Andersen', Johano Kristiano (*Andersen, Hans Christian* 1805-1875): dana verkisto mondfama pro siaj fabeloj.

Arenski', Antono Stefanido (*Arenski, Anton Stepanovitch*, ruse: Аре́нский Анто́н Степа́нович 1861-1906): rusa pianisto, muzikinstruisto kaj komponisto pri klasika romantika muziko.

Baha'-Alaho (*Bahá'u'lláh*, arabe: بهاء الله): tiun titolon „gloro de Dio” alprenis Mirza Hosejn Ali Nuri (1817-1892 perse: میرزا حسین علی نوری), kiu fondis la Baha-an Kredon en 1863 kaj verkis la „Plej

Sanktan Libron" (arabe: كتاب الأقدس "> / al ketab al akdas) ĉirkaŭ 1873.

Bajol', Georgo (*Bayol, Georges* 1871-1914): franca oficiro kaj esperantisto, kiu propagandis Esperanton ĉe la Ruĝa-Kruco.

Bakst', Leo Nikolaido (*Bakst, Léon/Lev Nicolaïevitch*, ruse: Бакст Леон/Лев Николаевич): kaŝnomo de belorusa pentristo, dekoraciisto kaj teatrotajloro Leo Samuelido Rozenberg' (*Leyb-Khaim Izraïlevitch*, poste *Samoïlovitch, Rosenberg*, Лейб-Хаим Израилевич / Самойлович Розенберг 1866-1924).

Bas'-Poent' (france: *Basse-Pointe*/malalta pinto): urbeto ĉe la atlantika norda marbordo de Martiniko, kie naskiĝis la kirurgo *Hippolyte Morestin* (1869-1919) kaj la verkisto *Aimé Césaire* (1913-2008).

Bekasin' (france: *Bécassine*): heroino de bildstrio, kiu ekde 1905 rakontas ridindajn mistrafajojn de tiu naiva kaj mallerta servistino bretona.

Bela Epoko (france: *Belle Époque*): esprimo elpensita de la francoj dum la 1920aj jaroj por iom nostalgie kvalifiki la tempoperiodon inter 1870 kaj 1914 en Francio.

Benua', Aleksandro Nikolaido (*Benois, Alexandre Nicolaïevitch*, ruse: Бену́а Алекса́ндр Никола́евич 1870-1960): rusa pentristo, dekoraciisto, scenologo kaj historiisto pri rusa arto.

Bernard', Tristano (*Bernard, Tristan* 1866-1947): kaŝnomo de la verkisto *Paul Bernard*, kiu estis franca romanisto kaj dramisto.

Betman' Holveg', Teobaldo de (germane: *Theobald Theodor Friedrich Alfred von Bethmann Hollweg* 1856-1921): germana kanceliero de 1909 ĝis 1917.

Bismark', Oto de (duko de Laŭenburgo kaj princo *Otto von Bismarck* 1815-1898): germana nobelo kaj politikisto, kiu estis imperia kanceliero de Germanio inter 1871 kaj 1890.

Bodri', Paŭlo (*Baudry, Paul* 1828-1886): franca pentristo kaj granda premiito de Romo en 1850.

Boksitoj: okcidenta kromnomo de la anoj de la ĉina sekreta societo „Pugnoj de Justeco kaj de Konkordo” (ĉine: *Yǐhéquán* 義和拳), Ili ribelis kontraŭ la fremdaj koloniistoj de 1899 ĝis 1901.

Bolivarismo: politika movado de suda Ameriko fondita de Simono Bolivar' (*Simón Bolívar* 1786-1830) surbaze de socia justeco, libereco, samrajteco kaj ĉefe sendependeco kun nacia unueco.

Borodin', Aleksandro Porfirido (*Borodin, Alexandre Porfirievitch*, ruse: *Бородин Александр Порфирьевич* 1833-1887): rusa kemiisto, kuracisto kaj komponisto.

Bremontje', strato (france: *rue Brémontier*): strato en la 17a distrikto de Parizo, nomita honore al la inĝeniero pri vojoj kaj pontoj *Nicolas Brémontier* 1738-1809.

Bubalo', Niko (bosne: *Bubalo, Niko* 1883-1924): financa konsilanto en la bosnia urbo Mostaro, kiu esperantiĝis en 1907 kaj fariĝis esperantista pioniro en Bosnio-Hercegovino. Li verkis lernolibron, turisman gvidlibron kaj multe tradukis bosniajn aŭ kroatajn poeziaĵojn al Esperanto.

Bulje', balo (france: *bal Bullier*): fama dancejo en la kvina distrikto de Parizo, kie ĉiuj sociaj klasoj kunvenis por distriĝi. Ĝi estis malfermita en 1847 kaj fermita en 1940.

Bur-oj (afrikanse: *boere*): pioniroj en Sudafriko, kiuj militis kontraŭ Britio en 1880-1881 kaj 1899-1902 por defendi la sendependecon de siaj respublikoj. Ili malvenkis kaj en 1910 estis fondita la Sudafrika Unio kun statuto de dominio de la brita Imperio.

Burle', Karlo Emilo Ernesto (*Bourlet, Charles Émile Ernest* 1866-1913): franca matematikisto kaj tre agema esperantisto.

Cu' Minji' (ĉine: *Chǔ Mínyì* 褚民誼 1884-1946): ĉina anarkiisto kaj

esperantisto, kiu studis medicinon kaj farmakologion en Eŭropo. Li fariĝis Ministro pri Eksteraj Aferoj en la Registaro Nacia de Nankino de *Wang Jinwei* (汪精衛) en 1940 kaj sekve estis pune pafmortigita pro perfido kaj kunlaborado kun la japanoj.

Ĉing' (ĉine: *qīng* 清朝): dinastio manĉur-devena, kiu superregis la ĉinan Imperion de 1644 ĝis 1912 post la dinastio Ming' (明朝).

Danubo (france: *Danube*, germane: *Donau*): la dua plej longa rivero en Eŭropo je 2852 kilometroj, kiu fluas de Germanio ĝis la Nigra Maro.

Dimitrijeviĉ', Draguteno (*Dimitrijević, Dragutin*, serbe: Димитријевић Драгутин 1876-1917): serba kolonelo, spionadestro kaj ĉefo de la serba sekreta societo naciista „Nigra Mano”. Li partoprenis la murdon de la serba reĝo Aleksandro 1^a Obrenoviĉo en 1903. Oni pune pafmortigis lin pro perfido kontraŭ patrujo.

Djagilev', Sergio Paŭlido (*Diaghilev, Sergeï Pavlovitch*, ruse: Дягилев Сергей Павлович 1872-1929): rusa artkritikisto kaj organizanto de spektakloj.

Drefus', Hipolito (*Dreyfus, Hippolyte* 1876-1928): franca advokato kaj la unua franco baha-aniĝinta. Li akompanis Abdul-Baha-on dum lia instruvojaĝo en Okcidento.

Dunan', Henriko (*Dunant, Jean-Henri* 1828-1910): svisdevena franciano kaj kunfondinto de la Internacia Komitato de la Ruĝa-Kruco en 1863. Li ricevis la Nobel-premion pri paco en 1901.

Elizeaj Kampoj (france: *Champs-Élysées*): mondfama avenuo en la oka distrikto de Parizo, inter la placo de la Konkordo kaj la placo de la Stelo (nun nomita placo de la generalo *De Gaulle*).

Eklektika arkitekturo: arta tendenco en arkitekturo, kiu miksas elementojn de diversaj eŭropaj stiloj kaj epokoj en unu konstruaĵo. Ĝi aperis en Okcidento inter 1860 kaj la fino de la 1920aj jaroj.

Farman', Maŭrico Alano (*Farman, Maurice Alain* 1877-1964): franc-angla piloto kaj konstruisto de aeroplanoj.

Faŝoda' (france: *Fachoda*): la franca ekspedicio de la kapitano *Marchand* (Marŝan'), kiu celis unuigi la afrikajn koloniojn okcidentajn kaj orientajn de Francio, konfrontis dum 1898 en tiu sudana fortikaĵo la britan ekspedicion de la generalo *Kitchener* (Kiĉner'), kiu celis unuigi la afrikajn koloniojn nordajn kaj sudajn de Britio. Francio cedis kaj milito ne okazis.

Fokin', Miĥaelo Miĥaelido (*Fokine, Mikhaïl Mikhaïlovitch*, ruse: Фóкин Михайл Михайлович 1880-1942): rusa dancisto kaj koregrafo.

Francisko la unua, reĝo (*François d'Orléans* 1494-1515-1547): franca reĝo kaj mecenato de renesancaj artistoj.

Francisko-Ferdinando, ĉefduko de Aŭstrio-Este' (germane: *Franz Ferdinand von Österreich-Este* 1863-1914): heredonto de la aŭstri-hungara Imperio, murdita la 28an de junio 1914 en Sarajevo.

Francisko-Jozefo la unua, imperiestro (germane: *Franz Joseph Karl von Haus Habsbourg-Lothringen* 1830-1848-1916): imperiestro de Aŭstrio kaj apostola reĝo de Hungario.

Franklen', Benjamen (angle: *Franklin, Benjamin* 1706 -1790): usona verkisto, eldonisto, elpensisto, politikisto kaj naturscienculo.

Garnje', Johano Ludoviko Karlo (*Garnier, Jean Louis Charles* 1825-1898): franca arkitekto, kiu konstruis interalie la Nacian Teatron de la Opero en Parizo (nun kromnomitan *Palais Garnier*).

Gaumont', Leo (*Gaumont, Léon* 1864-1946): franca elpensinto kaj industriisto je kino. Li estis favora al Esperanto kaj faris filmeton pri esperantokurso viditan en 1911 dum la 7a U.K. en Antverpeno.

Georgo la kvina (angle: *George Frederick Ernest Albert de Saxe-Cobourg-Gotha* 1865-1910-1936): avo de la brita reĝino Viktorino, reĝo

de Britio kaj de ĝiaj dominioj kaj imperiestro de Hindio post Eduardo la 7a.

Glazunov', Aleksandro Konstantenido (*Glazunov, Alexandre Konstantinovitch*, ruse: Глазунов Александр Константинович 1865-1936): rusa komponisto, orkestrestro kaj muzikinstruisto dum la romantika periodo rusa.

Glinka', Miĥaelo Johanido (*Glinka, Mikhaïl Ivanovitch*, ruse: Гли́нка Михаи́л Ива́нович 1804-1857): rusa komponisto, kiu fondis la rusan modernan muzik-skolon. Li inspiris la novigantan „Kvinopon” (ruse: Могучая кучка / potenca areto), kies modelo li estis.

Gobelenoj, manufakturo nacia de (france: *manufacture nationale des Gobelins*): tapiŝofabriko fondita en 1601 de la franca reĝo Henriko la 4a (1553-1589-1610).

Gros', Suzano Blankino Margareto (*Gros épouse Noël, Suzanne Blanche Marguerite* 1878-1954): kirurgino pri estetikaj fakoj, kiu kreis en 1924 la francan sektion de la unua virina servoklubo *Soroptimist International* (tio signifas: la plej bona por la virinoj).

Gual', Adriano (katalune: *Gual, Adrià* 1872-1943): kataluna pioniro je kino kaj teatristo, kiu fondis la Katalunan Instruejon pri Dramarto.

Hanoto', Gabrielo (*Hanotaux, Gabriel* 1853-1844): franca akademiano, diplomato, historiisto kaj politikisto, kiu oponis Esperanton.

Haŝet' kaj kompanio, eldonentrepreno (france: *éditions Hachette et Cie*): ĝi estis fondita de *Louis Hachette* en 1826 kaj fariĝis la plej grava eldonejo en Eŭropo je 1864. Ĝi estis varbita al Esperanto de *Charles Bourlet* en 1901 kaj eldonis multajn librojn kaj revuojn en Esperanto sed likvidis sian esperantistan fakon post la unua mondmilito.

Hilel' la Saĝulo (hebree: הלל הזקן *Hillel Hazaken*, 60 a.K. - 7 p.K.): li estis fama rabeno kaj lasta prezidanto de la Sinedrio dum la

epoko Zugot-a. Li fondis dinastian skolon por interpreti la judan leĝaron.

Historiisma stilo: fenomeno de la 19a jarcento en la arta historio, kiu ekde la 1860-aj jaroj disvastiĝis tra Eŭropo. Ĝi provis imiti kaj revivigi la diversajn arkitekturajn stilojn de la pasinteco.

Hosman', Georgo Eŭgeno (*Haussmann, Georges Eugène* 1809-1891): franca barono kaj prefekto de Sejno inter 1853 kaj 1870. Dum la dua franca Imperio li trude transformis kaj renovigis Parizon, kiu komence de la 19a jarcento similis al mezepoka urbo.

Ĥajfo (france: *Haïfa*): urbo situanta rande de la Maro Mediteranea ĉe la Monto Karmel' en la norda parto de la Sankta Lando (nun Israelo).

Ĥotkova', Sofio Mario Jozefino Albino, grafino de Ĥotkova' kaj Vojnina', dukino de Hohenbergo (1868-1914, ĉeĥe: *Žofie Marie Josefína Albína roz. hraběnka Chotková z Chotkova a Vojnína* kaj germane: *Sophie Maria Josephine Albina Gräfin Chotek von Chotkowa und Wognin*): ŝi estis ĉeĥdevena nobelino, kiu edziniĝis morganate kun la ĉefduko de Aŭstrio Francisko-Ferdinando la 1an de julio 1900 kaj estis murdita kun li en Sarajevo la 28an de junio 1914.

Internacia Komitato de la Ruĝa-Kruco: homama organizaĵo, kiun fondis en 1863 svislandanoj, interalie Gustavo Moanje' (*Gustave Moynier* 1826-1910) kaj Henriko Dunan', por helpi al la militistaj viktimoj. Ĝi ricevis Nobel-premion pri paco en 1917, 1944 kaj 1963.

Internulo (france: *interne*): grado de studento pri medicino en franca hospitalo.

Ivekoviĉ', Ĉirilo Metodo (kroate: *Iveković, Ĉiril Metod* 1864-1933): kroata arkitekto kaj fotografisto.

Junaj Tukoj (france: *Jeunes-Turcs*, turke: *Jön Türkler*): otomana politika partio naciista kaj revolucia, kies oficiala nomo estis „Komitato por Unuiĝo kaj Progreso” (turke: *İttihat ve Terraki*

Cemiyeti), kaj kiu estis fondita je la 14a de julio 1889 cele al socia reformado de la otomana Imperio.

Ĵores', Johano (france: *Jaurès, Auguste Marie Joseph Jean Léon* 1859-1914): franca politikisto kaj agregacia profesoro pri filozofio. Li fondis kaj direktis la ĵurnalon socialistan *L'Humanité* (La Homaro). Militismon kaj kapitalismon li oponis kaj provis malebligi la unuan mondmiliton per ĝenerala striko de eŭropaj laboristoj sed estis murdita la 31an de julio 1914 de naciisto.

Kajzero (germane: *Kaiser*): titolo de la imperiestroj germanaj, kiu devenas de la latina nomo Cezaro kiel la titolo Caro.

Kanotĉapelo (france: *canotier*): ronda pajla ĉapelo ornamita per rubando kun plataj fundo kaj bordo, kiun origine surmetis francaj maristoj dum la somero kaj kiu estis tre laŭmoda dum la Bela Epoko.

Kavaliro de La Bar', Francisko-Johano (*Chevalier François-Jean Lefebvre de la Barre* 1745-1766): franca nobelo kaj liberpensulo, senkapigita post torturado pro malpieco, blasfemo kaj sakrilegio, ĉar li ne senĉapeliĝis nek kliniĝis preter procesio, kaj legis la malpermesitan enciklopedion de la franca filozofo Volter'.

Kipling', Redjerdo (angle: *Kipling, Rudyard* 1865-1936): brita verkisto kaj Nobel-premiito pri literaturo en 1907.

Klajiĉ', Radomiro (serbe: *Klajić, Radomir* / Клајић, Радомир 1874-1954): serba esperantisto kaj financa inspektoro en Beogrado. Li prezidis la Esperanto-Societon de Beogrado en 1908 kaj poste vicprezidis la Serban Esperantistan Societon ekde 1909. Li ankaŭ estis delegito de U.E.A. kaj verkis lernolibron en 1910.

Kliŝi', bulvardo (france: *boulevard de Clichy*): ĝi situas inter la 9a kaj 18a distriktoj de Parizo.

Konjako (france: *cognac*): fama brando el Francio.

Konstrui kastelojn en Hispanio (france: *bâtir des châteaux en*

Espagne): idiomaĵo, kiu signifas „imagi nerealigeblajn projektojn”.

Kubutoleo (france: *huile de coude*): popolesprimo franca, kiu idiotisme signifas „viglan manlaboradon”.

Kuri', Mario (france: *Curie, Marie* / pole: *Skłodowska Maria Salomea* 1867-1934): francianino poldevena kaj scientistino, kiu estis Nobel-premiita en 1903 pri fiziko kaj en 1911 pri kemio.

Kuto', Johano (*Couteaux, Jean* 1884-?): franca doktoro pri leĝoscienco kaj direktoro de granda hospitalo, kiu esperantiĝis en 1904. Li estis en Francio la animo de la poresperanta propagando kaj kunfondis en 1911 la internacian revuon „Vekiĝo” por defendi Esperanton.

La Haloj (france: *Les Halles*): En tiu loko oni pogrande komercadis per ĉiuj freŝaj nutraj varoj necesaj por la parizanoj. Ekde 1852 oni sinsekve konstruis entute dek du pavilonojn en la unua pariza distrikto kaj oni detruis ilin dum la 1970aj jaroj por konstrui la nacian centron de arto kaj kulturo *Georges Pompidou*.

Lenepveŭ', Julio Eŭgeno (*Lenepveu Boussaroque de Lafont, Jules Eugène* 1819-1898): franca pentristo.

Ludoviko-la-Granda, liceo (france: *lycée Louis-le-Grand*): liceo fondita en Parizo je 1562 de franca reĝo Karlo la 9a (1550-1560-1574) kaj poste nomita honore al la franca reĝo Ludoviko la 14a (1638-1643-1715).

Lum-Urbo (france: *Ville Lumière*): kromnomo de Parizo ekde la 17a jarcento pro ĝiaj noktaj lumigiloj, kiujn dekretis tiama poliestro *Nicolas de la Reynie*.

Luvro, palaco (france: *Palais du Louvre*): pariza rezidejo de francaj reĝoj ekde Karlo la 5a (1338-1364-1380) ĝis Ludoviko la 14a (1638-1643-1715).

Marĉelo (itale: *Marcello*): kaŝnomo de svisa pentristino kaj

skulptistino *Adèle d'Affry*, dukino de *Castiglione Colonna* (1836-1879).

Martiniko (france: *Martinique*): franca insulo vasta je 1128 kvadrataj kilometroj en la Kariba Maro sur la vulkana arko de la Malgrandaj Antiloj.

Marval', Karlo Frederiko de (*Frédéric Carle de Marval* 1872-1939): svisa kuracisto de la Ruĝa-Kruco.

Menu' de Menil', Felikso, barono (*baron Félicien Menu de Ménil* 1860-1930): franca konsulo kaj muzikisto, kiu eklernis Esperanton en 1901 kaj estis kromnomita la „muzikisto de Esperanto”. Li estis ĉefredaktoro de „La Revuo” kaj direktoro de „Franca Esperantisto”.

Midinetoj kaj Grizetoj (france: *midinettes et grisettes*): junaj kaj ĉarmaj modistinoj, kiuj laboris en la „Grandaj Ĉiovendejoj” de Parizo.

Mitusov', Stefano Stefanido (*Mitousov, Stepan Stepanovitch*, ruse: Митусов Степан Степанович 1878-1942): rusa libretisto, muzikisto kaj historiisto pri arto.

Molier' (*Molière* 1622-1673): kromnomo de franca teatroverkisto kaj komediisto *Jean-Baptiste Poquelin* (Johano-Baptisto Pokelen').

Monto Pele' (france: *Montagne Pelée*/monto kalva): aktiva vulkano alta je 1397 metroj en la norda parto de la insulo Martiniko.

Moresten', Hipolito (*Morestin, Hippolyte* 1869-1919): franca profesoro pri anatomio kaj kirurgio el Martiniko.

Mute', Ludoviko: (*Mouttet, Louis* 1857-1902): guberni-estro de Martiniko, kiu rifuzis transloĝigi la sankta-petranon antaŭ vulkana erupcio mortiga de la Monto Pele' en 1902 kaj kiu mortis kun ili dum la katastrofo.

Najtingal', Florenso (angle: *Nightingale Florence* 1820-1910): angla statistikistino kaj reformantino sociala, kiu fondis la modernan

fakon pri flegado kaj kiu uzis statistikojn por plibonigi la epidemiologiajn esplorojn.

Napoleono la tria (*Bonaparte, Charles Louis Napoléon* 1808-1873): nevo de la imperiestro Napoleono la unua kaj „imperiestro de la francoj” de 1852 ĝis 1870.

Nicŝe', Frederiko Vilhelmo (germane: *Nietzsche, Friedrich Wilhelm* 1844-1900): germana filozofo, poeto, pianisto kaj komponisto, kiu kritikis la modernan okcidentan kulturon kaj ĉiujn ĝiajn valorojn.

Nikolao la dua, caro (*Nikolai II Aleksandrovitch Romanov*, ruse: Николай II Александрович Романов 1868-1894-1918): lasta caro de Rusio de 1894 ĝis 1917, kiun la bolŝevistoj pafmortigis kun liaj familianoj en Jekaterinburgo.

Nitobe', Inazo (japane: 新渡戸 稲造 1862-1933): japana kvakero, doktoro pri agronomio kaj juro, verkisto, edukisto kaj esperantisto.

Obrenoviĉ', Milano la unua (*Obrenović, Milan I*, serbe: Обреновић Милан 1854-1901): reĝo de Serbio de 1882 ĝis 1889, kiu proponis liberalan konstitucion sed devis abdiki favore al sia filo Aleksandro kaj ekziliĝi.

Olje', Ludoviko Ksaverio Eduardo Leopoldo (*Ollier, Louis Xavier Édouard Léopold* 1830-1900): franca kirurgo kaj pioniro de la moderna kirurgio ortopedia.

Ombredan', Ludoviko Mario Arseno (*Ombrédanne, Louis Marie Arsène* 1871-1956): franca anatomisto kaj kirurgo, elpensinto de anestezo, kiun oni kutime uzis ĝis la fino de la 1950aj jaroj por la ĝenerala anestezo.

Palaco Reĝa, ĝardeno de la (france: *jardin du Palais-Royal*): ĝardeno norde de la Palaco de Luvro kaj kreita en 1663 de *Pierre Desgotz*.

Parĵik', Karlo (ĉeĥe: *Pařík, Karel* 1857-1942): bosnia arkitekto

ĉeĥdevena, kiu desegnis en Sarajevo kaj en Bosnio pli ol ducent konstruaĵojn.

Perdi la vizaĝon (france: *perdre la face*): tiu idiomaĵo signifas perdi sian dignon aŭ sian honoron.

Pilepiĉ', Mario Magdaleno (kroate: *Pilepić, Marija Magdalena* 1871-1962): esperantistino kroata el la „Osijeka Kvinopo”, kun *Natalijia Hergović* (1871-?) kaj la tri fratinoj *Hradil, Ana* (1865-1948), *Augusta* (1868-1947) kaj *Ema* (1871-?). Ili estis la unuaj kroataj esperantistinoj cititaj en la unua E-adresaro de 1889.

Pils', Izidoro (*Pils Isidore* 1813-1875): franca pentristo, Granda Premiito de Romo en 1838 kaj profesoro ĉe la pariza „Lernejo de Belartoj” de 1863 ĝis 1875.

Pitio: pastrino de Apolono en Delfo, kiu orakolis.

Politeknikano (france: *polytechnicien*): membro de la prestiĝa „Lernejo Politeknika” por inĝenieroj ĉe Parizo.

Polovcoj (ruse: Половцы): rusa nomo de kumansoj, kiuj estis turkoj „kipĉaks” duonvagantaj kaj kiuj vivis ĉirkaŭ la rivero Kubano en suda Rusio.

Potiorek', Oskaro (germane: *Potiorek, Oskar* 1853-1933): aŭstri-hungara generalo slovendevena kaj la militista guberniestro de Bosnio en 1914. Li komandis armeon ĉe la serba militfronto dum la unua mondmilito kaj estis demisiigita pro sinsekvaj malvenkoj.

Premio granda de Romo (france: *Grand Prix de Rome*): stipendio donita de la franca Akademio de Belartoj inter 1663 kaj 1968 al junaj artistoj, kiuj estis gastigitaj dum du ĝis kvar jaroj en Romo por plibonigi sian arton.

Princip', Gabrielo (serbe: *Princip, Gavrilo* / Принцип Гаврило 1894-1918): bosnia naciisto, kiu pafe murdis la ĉefdukon Francisko-Ferdinando en Sarajevo je la 28a de junio 1914. Pro sia junaĝo li ne estis kondamnita je mortpuno sed li mortis en

karcero pro tuberkulozo.

Prosektoro (france: *prosecteur*): helpanatomisto, kiu preparis dissekcaĵojn antaŭ kursoj pri anatomio.

Provincoj francaj cititaj: Antiloj (*Antilles*), Bretonujo (*Bretagne*), Burgonjo (*Bourgogne*), Vogezoj (*Vosges*), Ĉampanjo (*Champagne*), Normandio (*Normandie*), Limoĝio (*Limousin*), Valo de Luaro (*Val de Loire*).

Puji' (ĉine: *pǔyí* 溥儀 1906-1967): lasta imperiestro ĉina de 1908 ĝis 1912 el la manĉura dinastio Ĉing' (*Qing*). Li fariĝis la teatropupa imperiestro de la protektorato japana de Manĉukuo inter 1934 kaj 1945.

Rejno (germane: *Rhein*, france: *Rhin*): rivero longa je 1233 kilometroj kaj fluanta tra okcidenta Eŭropo de svisaj montaroj ĝis la Norda Maro.

Reriĥ', Nikolao Konstantenido (*Rerikh, Nicolaï Konstantinovitch*, 1874-1947 ruse: Рерих Николай Константинович): rusa pentristo kaj teozofo.

Rimski-Korsakov' Nikolao Andreido (*Rimsky-Korsakov, Nicolaï Andreïevitch* / ruse: Рíмский-Кóрсаков Никола́й Андрéевич 1844-1908): rusa komponisto de la noviganta kvinopo „Potenca Areto”.

Riŝe', Karlo Roberto (*Richet, Charles Robert* 1850-1935): franca fiziologo Nobel-premiita en 1913 pri fiziologio pro sia priskribo de la anafilaksio. Framasono kaj akademiano, li prezidis de 1920 ĝis 1926 la franca Societo pri Eŭgeniko. Li propagandis Esperanton.

Seber', Hipolito (*Sébert, Hippolyte* 1839-1930): franca generalo, scienculo kaj akademiano pri sciencoj, kiu estis elstara propagandisto kaj meceno de Esperanto. Li fondis en Parizo la Centran Oficejon Esperantistan por diskonigi Esperanton en sciencaj medioj.

Sejno (france: *Seine*): franca rivero longa je 776 kilometroj, kiu fluas tra Parizo ĝis la Manika Markolo.

Semelvajs', Ignaco Filipo (hungare: *Semmelweis, Ignác Fülöp* 1818-1865): hungara akuŝisto, kiu pruvis en 1847 la neceson de higieno en hospitaloj kaj la bonefikon de manlavado per hipoklorito de kalcio por eviti disvastigon de la mortiga febro puerpera.

Sevro, manufakturo nacia de (france: *manufacture nationale de Sèvres*): fabriko de porcelanaĵoj fondita en 1740 de franca reĝo Ludoviko la 15a (1710-1715-1774)

Siksta Kapelo (itale: *Cappella Sistina*): La plej konata kapelo en la Apostola palaco, kiu estas la oficiala rezidejo de la Papo en Vatikanurbo. Ĝi estas mondfame konata pro siaj freskoj pentritaj de artistoj de la Renesanco Miĥaelanĝelo, Rafaelo, Bernini' kaj Sandro Botiĉeli'.

Sisi', imperiestrino de Aŭstrio (germane: Elisabeth Amalie Eugenie, dukino en Bavarujo, kromnomita „Sisi” 1837-1898): princino de la duka flanko linio *Zweibrücken-Birkenfeld-Gelnhausen* el la dinastio de la Vitelsbaĥoj. Ŝi edziniĝis en 1854 kun Francisko-Jozefo la unua kaj estis murdita de itala anarkiisto.

Societo por Helpo al la Vunditoj Militistaj (france: *Société de Secours aux Blessés Militaires*): franca sekcio de la Ruĝa-Kruco fondita en 1864.

Stalzer', Johano (kroate: *Stalzer, Ivan* 1889-1945): studento pri juro, kiu fariĝis en 1910 la unua kroata delegito de UEA.

Stravinski', Igoro Fjodorido (*Stravinsky, Igor Fiodorovitch*, ruse: Стравинский Игорь Фёдорович 1882-1971): rusa orkestrestro, pianisto kaj moderna komponisto.

Sun' Jacen' (ĉine: *sūn yìxiān* 孫逸仙 1866-1925): ŝtatestro kaj revoluciulo kromnomita „patro de moderna Ĉinio”. En 1912 li fariĝis la unua prezidento de la ĉina respubliko kaj kreis la naciistan partion Kuomintang'. Li poste estis ŝtatestro en suda

Ĉinio kaj ĝis sia morto oponis la „Sinjorojn de la Milito” por reunuigi Ĉinion.

Suno-Reĝo (france: *Roi-Soleil*): kromnomo de la franca reĝo Ludoviko la 14a (1638-1643-1715).

Ŝamberteneno (france: *Chambertin*): franca elstara vino „ruĝa” produktita en vinberecoj de Burgonjo, kiun plej ŝatis la franca imperiestro Napoleono la unua.

Ŝaptal', liceo: ĝi estis nomita laŭ la franca kemiisto, kuracisto kaj politikisto *Jean-Antoine Chaptal* (1756-1832) kaj finkonstruita en 1875.

Ŝlajŝ', Karlo Ludoviko (germane: *Schleich, Karl Ludwig* 1859-1922): germana kirurgo kaj verkisto, kiu estas fama pro siaj studoj pri la ĝenerala anestezo.

Ŝlifen': militagadplano elpensita en 1905 de la germana generalo kaj strategisto grafo *Alfred von Schlieffen* (1833-1913).

Ŝpicer', Maŭrico (kroate: *Špicer, Mavro* 1862-1936): li estis kroata judo kaj subkolonelo de la aŭstri-hungara armeo, kiu esperantiĝis en 1908. Li kunfondis la revuon „Kroata Esperantisto” kaj la societon „Unuiĝo de Kroataj Esperantistoj”. En 1909 li ekŝiĝis de ĝi kaj ĉesis kunlabori en la revuo. Tamen li daŭre publikigis artikolojn pri Esperanto en gazetaro kroata kaj traduk-aĵojn de kroataj literaturaĵoj en E-revuoj eksterlandaj. Li tradukis la nacian hero-eposon titolitan „la Morto de Smail Aga Ĉengijiĉ” de *Ivan Mazŭraniĉ*.

Tagliakoci', Gasparo Trigambo (itale: *Tagliacozzi, Gaspare Trigambe* 1545-1599): bolonja kirurgo, kiu realigis greftojn laŭ antikvaj metodoj barataj.

Tanejev', Sergio Johanido (*Taneïev, Sergueï Ivanovitch*, ruse: Танеев Сергей Иванович 1856-1915): rusa komponisto.

Tegolejoj, ĝardeno de la (france: *jardin des Tuileries*): la plej granda kaj malnova ĝardeno „je la franca maniero” en Parizo,

aranĝita de *André Le Nôtre* nord-okcidente de la palaco de Luvro en 1664.

Tomaso Kuk' kaj Filoj (angle: *Thomas Cook & Sons*): fama turisma kompanio fondita de *Thomas Cook* en 1841.

Traktatoj de Tilsito: pactraktatoj konkluditaj en 1807 inter Rusio, Francio kaj Prusujo por ĉesigi la kvaran koalicion kontraŭ Francio.

Trokadero, palaco de (france: *palais du Trocadéro*): ĝi estis konstruita sur la monteto de *Chaillot* (Ŝajo') laŭ stilo eklektika, maŭra kaj novbizanca por la franca ekspozicio universala de 1878 kaj ĝi estis detruita en 1935 por la franca ekspozicio universala de 1937.

Turing' Klubo de Francio (france: *Touring Club de France*): asocio travojaĝa fondita en 1890 por „evoluigi turismon en ĉiuj formoj”. Ĝi estis favora al Esperanto kaj monsubtenis francajn esperantistajn grupojn. Ĝi estis malfondita en 1983.

Turo Efel' (france: *Tour Eiffel*): la plej fama franca monumento, kiun konstruis en Parizo Gustavo Efel' (*Gustave Eiffel* 1832-1923) per pudlita fero por la franca ekspozicio universala de 1889. Ĝi situas sur la nord-okcidenta parto de la Kampo de Marso ĉe Sejno. Ĝi origine estis alta je 312 metroj kaj ruĝkolora.

Tvertko 1^a, Stefano (bosnie: *Tvrsko I, Stjepan* 1338-1353-1391): romkatolika reĝo de Bosnio el la dinastio de la Kotromaniĉoj, kiu malvenkis ĉe la batalkampo de Kosovo Polje' je la 15a de junio 1389.

Ŭilson', Tomaso Ŭudro (*Wilson, Thomas Woodrow* 1856-1924): 28a prezidento de Usono kaj Nobel-premiito pri paco en 1919.

Valderze', Alfredo de (germane: *Alfred von Waldersee* 1832-1904): germana feld-marŝalo.

Vern', Julio (*Verne, Jules* 1828-1905): franca mondfama verkisto de romanoj pri esploraj kaj sciencaj aventuroj.

Vern', Miĥaelo (*Verne, Michel* 1861-1925): franca verkisto kaj filmisto, kiu estis la filo de Julio Vern'.

Versajlo, kastelo de (france: *château de Versailles*): de 1682 ĝis 1789 ĝi estis palaca rezidejo de francaj reĝoj kun 2300 ĉambroj sur 63154m². Respondecis pri ĝia konstruado la arkitektoj *Louis le Vau* ekde 1661, kaj *Jules Hardouin-Mansart* post 1678. Oni finkonstruis ĝin en 1688. La parko estas vasta je 815 hektaroj, en kiuj *André Le Nôtre* aranĝis 93 hektarojn da ĝardenoj. La kastelo estas fama pro sia koridoro de Speguloj ornamita de *Charles Le Brun*.

Vesniĉ', Milenko (serbe: *Vesnić, Milenko* / Веснић Миленко 1863-1921): serba ambasadoro en Francio, kiu fariĝis ĉefministro de Serbio de 1920 ĝis 1921. Lia edzino *Blanche Ulman* estis usonanino kaj familiano de la edzino de la usona prezidanto Ŭudro Ŭilson', al kiu li prezentis la serban vidpunkton pri la disigo de la aŭstri-hungara Imperio.

Vilhelmo la dua, kajzero (germane: *Friedrich Wilhelm Viktor Albrecht de Hohenzollern* 1859-1941): germana imperiestro de 1888 ĝis 1918.

Vitek', Aleksandro (germane: *Witte, Alexander* 1852-1894): aŭstri-hungara arkitekto en Sarajevo kaj majstro pri ŝakludo.

Vladisavljeviĉ', Danielo (serbe: *Vladisavljević, Danilo* 1871-1923): arkitekto serba, kiu studis en Munkeno kaj multe konstruis en Beogrado.

Vogue', Mario Eŭgeno Melkioro de (*Marie Eugène Melchior de Vogüé* 1848-1910): franca diplomato kaj verkisto rusema.

Vogue', Karlo Johano Melkioro de (*Charles Jean Melchior de Vogüé* 1829-1916): franca akademiano, diplomato, historiisto kaj arkeologo, kiu prezidis en 1914 la francan sektion de la Ruĝa-Kruco.

Volter' (*Arouet, François-Marie*, alnomata *Voltaire* 1694-1778): franca verkisto kaj filozofo „de la Lumoj”.

Wild West Shows (angle: *Ŭajld Ŭest Ŝaoz* / prezentadoj de la sovaĝa Okcidento): migraj vodevilaj spektakloj, kiujn prezentis interalie Bufalo Bil' (*William Frederick „Buffalo Bill” Cody* 1848-1917) en norda Ameriko kaj Eŭropo inter la jaroj 1883 kaj 1913.

Zamenhof', Ludoviko Lazaro (germane: *Zamenhof, Ludwik Lejzer* / pole: *Zamenhof, Ludwik Łazarz*, sed li naskiĝis sub la nomo *Eliezer Levi Samenhof* 1859-1917): pola kaj juda oftalmologo, kiu elpensis la internacian helpan lingvon Esperanto.

Fotoj

Profesoro H. Moresten'

Aliaj fotoj aperas nur en la plena versio de tiu ĉi libro.

Kolofono

Titolo: La nekredebla aventuro de la misio Moresten'

Aŭtoro: Éric Bernard Coffinet

Kovrila bildo: *Pour la Patrie* (Por la Patrujo 1887) Victor Prouvé (1858-1943)

ISBN de la papera eldono: \$ISBN

UDK: 82.3.892

NUR: 300

IBAN: 17-11-304-392

Flandra Esperanto-Ligo

Lange Beeldekensstraat 169 - 2060 Antwerpen

www.retbutiko.be

© 2020 FEL, Antverpeno

Tiu ĉi ekzemplero de *La nekredebla aventuro de la misio Moresten'* apartenas al \$KLIENTO.